

KANUN YOLLARI İLE İLGİLİ İYUK.'NDA 4001 SAYILI KANUNLA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

Arş. Gör. Cemil KAYA (*)

1. GİRİŞ

Anayasamızın 2. maddesine göre "Türkiye Cumhuriyeti ... bir hukuk devletidir". Günümüzde hukuk devletinin herkes tarafından kabul görmüş tek bir tanımını mevcut değildir. Yapılan tanımlarda genel bir ifadeden ziyade Anayasa Mahkemesi ve Danıştay kararlarında da belirtildiği gibi (1) hukuk devletinin gerekleri veya unsurları ifade edilmiştir. Salt idareyi hukuka bağlı kılmak sadece bu ilkenin kabulü ile değil, yönetilenlere, idareyi hukuk kurallarına uymaya zorlayacak bir müeyyide olan dava hakkını tanımakla olacaktır. İdare ancak bu yolla hukuka tabi kılınmış olur (2). Zira hukuk devletinin gereklerinden en önemlisi "idarenin yargısal denetimi"dir. İdarenin işlem ve eylemlerinin yargısal denetimi aynı zamanda hukuk devletinin gerçekleşmesinde yürütme organının hukuka aykırı faaliyetlerinin müeyyidesi vazifesini görür (3).

İdari işlemin tek yanlı irade açıklamasıyla belli bir sonuç doğurması, ilgilinin rızasına bakılmaması ve kanunilik karinesine sahip bulunması idare hukukunda kamusal iradenin üstünlüğünü zorunlu kılmıştır (4). Böylesine geniş

(*) S.Ü. Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı.

(1) "Anayasa Mahkemesi birçok kararında hukuk devletini, bütün işlem ve eylemlerinin hukuk kurallarına uygunluğunu başlıca geçerlik koşulu bilen, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurmayı amaçlayan ve bunu geliştirerek sürdüren, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan insan haklarına saygı duyarak bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, Anayasa ve hukuk kurallarına bağlılığa özen gösteren, yargı denetimine açık olan yasaların üstünde yasakoyucunun da bozamayacağı temel hukuk ilkeleri ile Anayasa'nın bulunduğu bilincinden uzaklaşmayan devlet olarak tanımlamış(tır)". AYM., 6.7.1995, E. 95/6, K. 95/29, RG. 10.2.1996, sy. 22550. Benzer kararlar için bkz. AYM., 18.7.1994, E. 94/44, K.94/56, RG. 1.8.1996, sy. 22714; AYM., 1.2.1996, E.95/20, K. 96/4, RG. 31.7.1996, sy. 22713; AYM., 21.9.1995, E. 95/27, K. 95/47, RG. 10.4.1996, sy. 22607; "İdarenin hukuka uygun hareket etmesini sağlamada en etkili araç olan idari yargı yerlerince verilen kararların idare tarafından uygulanması zorunluluğu, hukuk devleti anlayışının bir gereğidir". D7D., 30.9.1993, E. 92/2106, K. 93/3827, DD, sy. 89, s. 464. Benzer kararlar için bkz. D10D., 1.7.1993, E. 93/2258, K. 93/2798, DD, sy. 89, s. 589-590; D10D., 13.10.1992, E. 90/4944, K. 92/3569, DD, sy. 87, s. 481.

(2) Sarıca, Ragıp, İdari Kaza, İstanbul 1949, s. 5.

(3) Onar, Sıddık Sami, İdare Hukukunun Umumi Esasları, İstanbul 1966, c. I, s. 230.

(4) Özay, İl Han, Günışığında Yönetim, İstanbul 1994, s. 339 vd.

kamu kudreti kullanma imtiyazına sahip olan idarenin yargı denetimi dışında değerlendirilmesi mümkün değildir. Bu sebeple yargısal denetim, "idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır" şeklinde Anayasal bir ilke olarak düzenlenmiştir (m. 125/1).

Anayasamızın 36. maddesi hak arama hürriyeti başlığını taşır. Bu maddede hiçbir ayırım yapılmaksızın eşitlik ilkesi (m. 10) gereği herkesin meşru yollarla yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahip olduğu ifade edilmiştir. Davanın taraflarının mahkemelerde hak arama hürriyetinin bir sonucu olarak meşru yollarla haklarını aramaları ne kadar tabii hakları ise, mahkeme kararları üzerine kanun yollarına başvurmaları da yine bu Anayasal ilke gereği o kadar tabii bir haktır.

II. KANUN YOLU KAVRAMI

Kararlara karşı başvuru dediğimiz kanun yolu, davanın taraflarına tanınan hukuki bir yoldur. Bu yol ile hukuka aykırı olan, daha doğru bir ifade ile hukuka aykırı olduğu iddia edilen kararların yüksek mahkemede veya bu mahkemenin üst kurulunda bir kez daha incelenmesi sağlanır. (5).

Hükmün kesinleşmesinin önlenmesi, yargılamanın bir üst mahkemeye aktarılması ve dolayısıyla yargılamanın devamının sağlanması (6) ve de başvuru mercii, aleyhine başvuru yargısal kararın doğruluğunu denetlemesi kanun yolunun ayırıcı nitelikleridir (7).

Kanun yolları, ilk derece mahkemesince verilen kararın denetimini sağlayan bir araç olması yanında, hukukun fonksiyonlarından biri olan "adaleti gerçekleştirme fonksiyonu" açısından da önemli bir rol oynamaktadır. Zaten kanun yollarının amacı somut olayda adaleti gerçekleştirmek ve hukuki birliği sağlamaktır. Bu sebeple, yüksek mahkemeler tarafından verilecek kararlar hukuki birliği sağlayacağı gibi, alt derece mahkemeleri için de bir ölçü olacaktır (8).

(5) Kuru, Baki-Arslan, Ramazan-Yılmaz, Ejder, Medeni Usul Hukuku, ders kitabı, Ankara 1995, s. 572; Kuru, Baki, Hukuk Muhakemeleri Usulü El Kitabı, İstanbul 1995, s. 761; Kuru, Baki, Hukuk Muhakemeleri Usulü, c. IV, İstanbul 1991, s. 3277; Üstündağ, Saim, Medeni Yargılama Hukuku, c. I-II, İstanbul 1992, s. 797; Ansay, Sabri Şakir, Hukuk Yargılama Usulleri, Ankara 1960, s. 342; Karafakih, İsmail Hakkı, Hukuk Muhakemeleri Usulü, Ankara 1952, s. 249; Bilge, Necip, Medeni Yargılama Hukukunda Karar Düzeltme, Ankara 1973, s. 3.

(6) Üstündağ, s. 797.

(7) Yılmaz, Ejder, Hukuk Davalarında Yasayollarına Başvuru Hakkı ve Bu Hakkın Sınırlanmasının Yerindeliği Sorunu, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 1988/1, s. 132; Arslan, Ramazan, Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, Ankara 1977, s. 9-10.

(8) Bkz. bu konuda Üstündağ, s. 52 vd. ve s. 798 vd.

Kanun yollarını çeşitli bakımlardan tasnif etmek mümkündür (9): Kararın verilmiş tarzına göre (duruşmalı karar, duruşmasız karar); kararın niteliğine göre (ara karar, nihai karar); incelemenin aynı veya üst merci tarafından yapılmasına göre; kontrol merciinin sadece bozma veya onaylama ile yetinilmesi veya düzeltme yoluna gidilip gidilmemesine göre; yapılan kontrolün genişliğine göre (sadece hukuki veya hem hukuki hem maddi kontrol).

Kanun yollarının tasnifi konusunda, geniş ve dar (teknik) anlamda kanun yolu ayrımı da yapılmaktadır (10). Geniş anlamda kanun yolu, yargılama sonunda, kanunun öngördüğü ve mahkemelerin verdiği, ara kararlar da dahil tüm kararlara karşı başvurulabilen bir kanun yoludur (11). Dar anlamda kanun yolu ise, sadece mahkemelerce verilmiş bulunan nihai nitelikteki kararlara karşı başvurulabilen bir yoldur (12).

Kanun yolu, bunların dışında olağan ve olağanüstü kanun yolu olarak da tasnif edilmektedir. Olağan ve olağanüstü kanun yolu ayrımının esasını, nihai kararların şekli anlamda kesinleşmesini önleyip önlemediği hususu teşkil etmektedir (13). Buna göre, nihai kararların şekli anlamda kesinleşmesine engel olan kanun yollarına olağan kanun yolu, kesinleşmiş nihai kararlara karşı başvurulabilecek kanun yollarına olağanüstü kanun yolu adı verilir (14).

Bu husus dışında, olağan ve olağanüstü kanun yolu ayrımında, kanun yoluna başvurma yetkisinin herkese tanınmış olup olmaması, kanun yoluna başvurma sebeplerinin kanunda sınırlı bir biçimde belirtilmiş bulunup bulunmaması, bu sebeplerin kontrol merci tarafından re'sen dikkate alınıp alınmaması ve başvurma reddi halinde kanun yoluna başvuran hakkında bir yaptırım olarak para cezası uygulanıp uygulanmaması gibi hususlar da bir ölçü oluşturmaktadır (15).

İdari yargıya ilişkin usul kuralları daha önceleri Danıştay Kanunu içerisinde yer almaktaydı. Fakat 20.1.1982 tarihinde Danıştay Kanunu'ndan ayrı

(9) Bilge, s. 14; Bilge-Önen, s. 638.

(10) Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Arslan, s. 8 vd; Bilge, s. 3 vd.

(11) Bu anlamda, nihai ve ara kararlara karşı başvurma da bir kanun yolu olarak düşünülse de, kanun yolu bu kadar geniş anlamda kabul edilmemektedir. Ayrıca pozitif hukuk açısından da kanun yolunun bu kadar geniş anlaşılması uygun görülmemektedir. Arslan, s. 8-9.

(12) Dar anlamda kanun yolunun ayırıcı unsuru olan, kararın yüksek mahkemece ele alınması ve kanun yoluna başvurmakla kararın şekli anlamda kesinleşmesinin engellenmesi hususunda, dar anlamda kanun yolunun bu iki özelliği birarada taşıdığı, bu iki özelliğin kanun yolunun ayırıcı unsuru olduğu hususu Türk Hukuku'nda oybirliği ile kabul edilmemektedir. Arslan, s. 9-10.

(13) Arslan, s. 10.

(14) Kuru-Arslan-Yılmaz, s. 572-573; Kuru, c. IV, s. 3278; Kuru, El Kitabı, s. 761-762; Bilge, Necip-Önen, Ergun, Medeni Yargılama Hukuku Dersleri, Ankara 1978, s. 641; Bilge, s. 15; Karafakih, s. 250-251; Berkin, M. Necmeddin, Tatbikatçılara Medeni Usul Hukuku Rehberi, İstanbul 1981, s. 876; Gözübüyük, A. Şeref, Yöneltilmiş Yargı, Ankara 1996, s. 428; Odyakmaz, Zehra, Türk İdari Yargılama Usulünde Kararlara Karşı Başvuru Yolları, İstanbul 1993, s. 7.

(15) Bilge, s. 15.

isteminde bulunulmamış sayılması kararına karşı tebliğ tarihini izleyen günden itibaren 7 gün içinde temyiz yoluna başvurulabilir (İYUK. m. 48/6). Ayrıca 213 sayılı Vergi Usul Kanunu (VUK)'nun mükerrer 49. maddesinin b bendine göre, takdir komisyonlarının arsalar ve araziye ait asgari ölçüde birim değer tesbitine ilişkin takdirleri hakkında il ve ilçe merkezlerindeki ticaret odaları, ziraat odaları, mahalle ve köy muhtarlıkları ile vergi daireleri (1.3.1986 tarihinden itibaren belediyeler) tarafından açılan davalar sonunda vergi mahkemelerince verilen kararlara karşı tebliğ tarihini izleyen 15 gün içinde temyiz yoluna başvurulabilir (24).

İYUK'nun 7. maddesinde dava açma süresi düzenlenmiştir. Özel kanunlarında ayrı süre öngörülme hallerde dava açma süresi Danıştay ve idare mahkemelerinde altmış, vergi mahkemelerinde otuz gündür. İYUK. m. 46/2'ye eklenen bu ibare ile m. 7'ye bir paralellik sağlandığı savunulabilir. Ancak "özel kanunlarında ayrı süre gösterilmeyen hallerde" ibaresi, İYUK. m. 48/6 karşısında, "kanunlarda ayrı süre gösterilmeyen hallerde" veya "mevzuatta ayrı süre gösterilmeyen hallerde" şeklindeki bir düzenleme ile daha doğru olacaktır.

B. TEMYİZ DİLEKÇESİ (m. 48)

a. Dilekçenin Verildiği Yer (m. 48/4)

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununa değişiklik getiren 3622 sayılı Kanuna paralel olarak 10.4.1990 tarihinde yürürlüğe giren 3619 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önce Danıştay'ın temyiz incelemesi sadece idare ve vergi mahkemelerinden verilen kararlar ile sınırlıydı. Dolayısıyla Danıştay'ın ilk derece mahkemesi olarak baktığı davalarda verilen kararların temyiz edilebilmesi mümkün değildi. 3619 sayılı Kanunla Danıştay'ın ilk derece mahkemesi olarak baktığı davalarda (Danıştay Kanunu m. 24) verdiği kararlara karşı temyiz istemelerini inceleme görevi de Danıştay'a verildi.

Temyiz dilekçeleri ilk önce ilgisine göre kararı veren mahkemeye, danıştay dava dairesine veya İYUK. m. 4'te belirtilen mercilere verilir (İYUK. m. 48/3). Kararı veren Danıştay dairesi veya mahkeme dosyayı tekemmül ettirdikten sonra dizi listesine bağlı olarak Danıştay'a veya ilgili kurula göndermektedir (İYUK. m. 48/4).

(24) Bu yönde bkz. D9D., 11.2.1983, E. 83/1173, K. 83/738, "Arsa metrekaare birim değer tesbitine ilişkin vergi mahkemesi kararının tebliğinden itibaren onbeş gün içinde temyiz isteminde bulunulması gerekir".

3622 sayılı Kanun ile değişik İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 48. maddesinin 4. fıkrasına, 4001 sayılı Kanun ile Danıştay kelimesinden sonra gelmek üzere "dairesi" ibaresi eklenmek suretiyle hükme açıklık getirilmek istenmiştir. 3622 sayılı Kanunla 48. maddeye 6. fıkraya eklenirken burada geçen Danıştay kelimelerinden sonra gelmek üzere "dairesi" ibaresi eklendi. 4001 sayılı Kanun da 4. fıkraya bu ibareyi ekledi. Ancak getirilen bu açıklık kısmi bir düzenleme olarak kalmıştır. 48. maddenin 2 ve 3. fıkralarında geçen Danıştay kelimelerinden sonra da bütünlüğün sağlanması bakımından getirilmesi gerekli "dairesi" ibaresi unutulmuştur.

b. Dilekçe Üzerine İnceleme (m. 48/7)

Temyiz dilekçesi, kararı veren mahkemeye, Danıştay dairesine veya İYUK. m. 4'te belirtilen mercilere verilir (İYUK. m. 48/3). Dilekçenin verildiği yerin inceleyeceği belli başlı hususlar şunlardır:

- İYUK. m. 3'e uygunluk

Temyiz dilekçesi İYUK. m. 3'e uygun olarak düzenlenir. Düzenlenmemiş ise eksikliklerin 15 gün içinde tamamlanması ilgiliye tebliğ olunur. 15 gün içinde eksiklikler tamamlanmazsa "temyiz isteminde bulunulmamış sayılmasına" karar verilir (İYUK. m. 48/2).

- Harç ve giderlerin tamamlattırılması

Temyiz dilekçesi verilirken gerekli harç ve giderlerin tamamının ödenmemiş olması halinde verilecek 15 günlük süre içinde harç ve giderlerin tamamlanması aksi halde temyizden vazgeçilmiş sayılacağı hususu temyiz edene yazılı olarak bildirilir. Verilen süre içinde harç ve giderler tamamlanmadığı takdirde "kararın temyiz edilmemiş sayılmasına" karar verilir (İYUK. m. 48/6).

- Temyiz isteminin süresinde yapılıp yapılmadığının incelenmesi

Temyiz isteminin kanuni süre geçtikten sonra yapılması halinde "temyiz isteminin reddine karar verilir (İYUK. m. 48/6).

4001 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce bu konularda Danıştay uygulaması farklılık arz ediyordu. Danıştay bazı kararlarında, m. 48/2,6'da belirtilen, "temyiz isteminde bulunulmamış sayılmasına", "kararın temyiz edilmemiş sayılmasına" ve "temyiz isteminin reddine" dair kararların ilk derece

mahkemesi tarafından verilmesi gerektiğine hükmetmiştir (25). Buna karşılık bu durumun iş yükünü arttırdığı ve zaman kaybına sebep olduğu gerekçeleriyle yurarda belirtilen kararların bizzat temyiz mercii tarafından verilebileceğine dair kararları da bulunmaktadır (26).

Buna benzer bir ikilik Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda düzenlenen temyiz kanun yolunda da söz konusu idi. Ancak bu durum, 1.6.1990 tarihinde Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu Kararı ile açıklığa kavuşturulmuştur (27).

4001 sayılı Kanunla m. 48'e eklenen 7. fıkra söz konusu bu karışıklığı ortadan kaldırmış ve şöyle bir düzenleme getirmiştir:

"Temyiz dilekçesi verilirken gerekli harç ve giderlerin ödenmemiş olduğu, dilekçenin 3'üncü madde esaslarına göre düzenlenmediği ve temyiz kanuni süre

- (25) Tebligat işlemleri tamamlanmadan Danıştaya gönderilen dosyanın vergi mahkemesine iadesi gerekir. D3D., 25.12.1986, E. 86/3725, K. 86/2720; Yargı işlemlerinin yürütülmesi ve tebligat işlemlerinin yapılabilmesi için gerekli olan harç pulu eksikliğinin dilekçeyi alan mahkemeye tamamlanması gerekir. D9D., 13.3.1986, E. 84/1903, K. 86/979; Temyiz isteminin tekemmülü kararı veren mahkemece yapıldığına göre, ölüm nedeniyle işlemde kaldırıma kararının da bu mahkemece verilmesi gerekir. D9D., 10.4.1986, E. 84/188, K. 86/1392, DD. sy. 64-65, s. 381 vd.; Eksik harç ve posta pulu istenmesine karşın verilen süre içerisinde bu noksanlık tamamlanmadığından, mahkemece kararın temyiz edilmemiş sayılmasına karar verilmesi gerekir. D6D., 22.6.1987, E. 87/520, K. 87/657; Temyiz başvurusunun süreden reddi yolundaki kararın temyizi aşamasında istenilen harcın yatırılmaması üzerine gerekli kararın mahkemece verilmesi gerekir. D6D., 27.5.1993, E. 93/655, K. 93/2222.
- (26) "Sözü geçen düzenleme... Danıştay'ın temyiz incelemesini yapmakla görevli dava dairesinin veya Kurulunun da başvurunun süresinden sonra yapıldığını saptamaları halinde başvurunun süre aşımı yönünden reddi için dosyayı, kararı veren daire veya mahkemeye geri göndermesini zorunlu kılan emredici bir hüküm olarak algılanamaz ... sözü geçen maddenin 6. fıkrası yoluyla 15. maddesinin uygulanarak her evrede gereğine göre karar verilmesi zorunluğu temyiz mercii'nin süresinden sonra yapıldığını saptadığı temyiz başvurularını bizzat reddedebileceğini ve bu yolda bir karar için dosyanın karar veren daire veya mahkemeye gönderilmesinin gerekmediğini ortaya koymaktadır... bu durumun süre aşımı gibi matematiksel olarak kesin bir biçimde saptanması mümkün bir konuyu temyiz kanununun daha başında bu yargı mercilerine incelemek ve süresinde yapılmayan temyiz istemlerini bu yönden reddetme yetkisi tanımak suretiyle hem sonraki tebligat evrelerinden kararı veren daire veya mahkemeyi kurtarmak, hem temyiz mercii'nin bu tür dosyalarla iş yükünün gereksiz yere artmasını ve uyuşmazlıkların uzamasını önlemek hem de tarafların kararın sonuçlarından hemen yararlanmalarını sağlamak ereklerini güttüğünde duraksamaya yer yoktur". D5D., 8.5.1991, E. 91/962, K. 91/836, DD. sy. 84-85, s. 370 vd.; Temyiz başvurusunun süresinden sonra yapılması halinde istemin süre aşımı yönünden reddi için dosyanın ait olduğu mahkemeye gönderilmesi zorunlu değildir. Bu yoldaki karar temyiz mercii'nce de verilebilir. D5D., E. 90/4419, K. 90/2960, DD. sy. 82-83, s. 448 vd.; Otuz günlük temyiz süresi geçirildikten sonra temyiz isteminde bulunulduğu anlaşıldığından istemin süre aşımı nedeniyle reddi gerekir. D8D., 21.2.1994, E. 94/229, K. 94/567.
- (27) "1.2.1984 gün ve E. 83/9; K. 84/2 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme kararının değiştirilerek, Asliye Hukuk Mahkemelerince verilen kararların yasal süre geçtikten sonra temyiz edilmesi veya temyiz kabiliyetinin bulunmaması halinde; yerel mahkemece temyiz isteminin reddine karar verilmeden dosyanın Yargıtay'a gönderilmesi durumunda, Yargıtay'ca da inceleme yapılabileceği ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 2494 sayılı Kanunla değişik 432/4. maddesine göre bu konuda bir karar verilmek üzere dosyanın mahalline geri çevrilmeden doğrudan doğruya Yargıtay'ca da temyiz isteminin reddine karar verilebilir". Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu Kararı, RG. 14.7.1990, sy. 20574, s. 9.

geçtikten sonra yapıldığı hususlarının dosyanın gönderildiği Danıştayın ilgili dairesi ve kurulunca saptanması hallerinde de 2 ve 6 ncı fıkralarda sözü edilen kararlar daire ve kurulca verilir".

Ancak bu fıkrada 6. fıkraya yapılan gönderme, Danıştayın ilgili dairesi veya kurulunun vereceği kararlara karşı da 6. fıkranın son kısmında belirtilen 7 günlük temyiz süresinin uygulanabileceği intibahı uyandırmaktadır. Bu sebeple kanaatimizce bu yanlış anlaşılmayı önlemek maksadıyla Danıştayın ilgili dairesi ve kurulunca verilen söz konusu kararların "kesin" olduğunun eklenen fıkrada belirtilmesi uygun olurdu.

C. KANUN YOLLARINDA YÜRÜTMENİN DURDURULMASI

(m. 52)

İdare hukuku "kozalist" bir hukuk dalıdır. Yani, idarenin sebepsiz hiçbir davranışı olamayacağı gibi davranışlarının sebebi de mutlaka hukuka uygun olmak zorundadır (28). Bu durum "kanunilik karinesi" (29) nin de dayanağını oluşturur. İdari işlemin hukuka aykırılığı iddiası ile açılan iptal davalarında talep üzerine verilen yürütmenin durdurulması kararı ile kanunilik karinesi geçici olarak askıya alınmış (donmuş) olur (30). Böylelikle idari işlemin uygulanması dava sonuna kadar ertelenir. Kısacası, yürütmeyi durdurma kararı ile geçici bir süre işlemiden önceki hukuki durum tekrar tesis edilir (31).

Hukuka uygun bir sebebinin olduğu ve kanuna dayandığı varsayıldığı için idari işleme karşı açılacak iptal davası, kanuni istisnalar dışında (32) dava edilen

(28) Özay, Yönetim, s. 336.

(29) Kanunilik karinesi, idarenin işlemin hem kanuni bir dayanağı olduğunu, hem de hukuka uygun bulunduğu varsayımını ifade eder. Özay, Yönetim, s. 341.

(30) Özay, İl Han, Günışığında Yönetim -II Yargısal Korunma, İstanbul 1996, s. 54; Özay, Yönetim, s. 343.

(31) Uler, Yıldırım, İdari Yargıda İptal Kararlarının Sonuçları, Ankara 1970, s. 4.

(32) Mesela, "Vergi mahkemelerinde, vergi uyumsuzluklarından doğan davaların açılması, tarh edilen vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümlerin ve bunların zam ve cezalarının dava konusu edilen bölümünün tahsil işlemlerini durdurur" (İYUK. m. 27/3). Bu tür davalarda tarafların ayrıca yürütmenin durdurulmasını talep etmelerine gerek olmaksızın davanın açılması ile yürütme kendiliğinden duracaktır. Vergi davaları ile ilgili yürütmenin durdurulması kuralının istisnaları da yine İYUK'nun 27. maddesinin 3. fıkrasında mevcuttur. Buna göre, 26. maddeye göre işlemden kaldırılan vergi davası dosyalarında dava açılmakla durmuş olan tahsil işlemi devam eder. Daha önce yürütmenin durdurulması kararı verilmiş ise bu karar kendiliğinden hükümsüz kalır (İYUK. m. 26/3). Yine, işlemden kaldırılan dosyanın yeniden işleme konulması halinde tahsil işlemi devam eder, dumaz. Tahsil işleminin durdurulabilmesi için yürütmenin durdurulması kararı alınmalıdır. Aynı şekilde, ihtirazi kayıtlı verilen beyannameler üzerine yapılan işlemlerle ilgili tahsilat işlemlerinden dolayı açılan davalar tahsil işlemini durdurmaz. Tahsil işleminin durdurulabilmesi için yürütmenin durdurulması kararına gerek vardır.

işlemin yürütülmesini durdurmaz (33). İşlemin hukuka aykırı bir sebebe dayandığı, kanuni olmadığı iddiasında bulunan davacı işlemin yürütülmesinin durdurulması için Anayasa m. 125/5 ve İYUK. m. 27/2 uyarınca "yürütmenin durdurulması" nı idari yargı merciiinden talep etmelidir. Söz konusu hükümlere göre yürütmenin durdurulması, yargı mercilerince talep üzerine gerekçe gösterilerek ve ancak maddede belirtilen iki şartın birarada gerçekleşmesi halinde verilebilecek bir karardır. Böylece idare adına hareket eden kamu görevlilerinin kötüniyetli hareket etmelerine veya kötüniyetli davranışlarının sonucuna daha erken mani olunabilir. Zira yürütmeyi durdurma müessesesi ile kamu gücü kullanılarak yapılan ve ilgililerin hukuki durumlarını etkileyen ve de hukuka aykırı olduğu kanaati yüksek bulunan işlemler "iptal" kararından çok daha önce askıya alınmış olur. Bu sebeple hukuk devletinin güvencesi olan iptal davaları, yürütmenin durdurulması müessesesi ile bir anlam kazanır (34).

Bir mahkeme kararına karşı temyiz veya itiraz yoluna başvurulmuş olması da kararın yürütülmesini durdurmaz (İYUK. m. 52). İdari işlemler gibi alt derece mahkemelerinin vermiş oldukları kararlar da aksi kanıtlanıncaya kadar hukuka uygun kabul edilir ve talep üzerine yürütmenin durdurulması kararı verilinceye kadar bütün hukuki sonuçlarını doğurur (35).

Bilindiği gibi idari yargı mercii, açılan bir iptal davasında esas bakımından yapılan yargılamanın sonucunda üç türlü karar verebilir: İşlemin iptali, davanın reddi, ve işlemin kısmen iptali veya başka bir ifade ile davanın kısmen reddi. Tam yargı davaları için de durum aynıdır. Yargı mercii ya talebi tamamen veya kısmen kabul edecek ya da davayı reddedecektir.

İYUK.'nun 28. maddesi yukarıda belirtilen kararların ne şekilde uygulanacağını göstermektedir. Buna göre idare, esasa ilişkin "tamamen veya kısmen iptal" kararları ile belli bir miktar tazminat ödemeyi gerektiren "tazminat talebini tamamen veya kısmen kabul" kararları hakkında en geç 30 gün içinde işlem tesis etmeye mecburdur.

İYUK. m. 52/1'in birinci cümlesi temyiz veya itiraz yoluna başvurulmuş olmasının, yargı merciiinin esasa ilişkin kararının yürütülmesini durdurmayacağı esasını getirdikten sonra ikinci cümlesi, kendisine 28. madde uyarınca kararın

(33) Günday, Metin, İdare Hukuku Dersleri, Ankara 1996, s. 129; Sarıca, Ragıp, Tahir-i İcra, Danıştay Kararları ve Yürütmenin Durdurulması, Ankara 1966, s. 27 vd.; Kıratlı, Metin, Yürütmenin Durdurulması, AÜSBFD., c. XXI, sy. 4, s. 176; Akural, Sami, İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması ve Yürütmenin Durdurulması Kararlarının Etki ve Sonuçları, İdare Hukuku ve İdari Yargı ile İlgili İncelemeler I, Ankara 1976, s. 122.

(34) Özay, Yönetim, s. 343; Özay, Korunma, s. 55.

(35) Aslan, Zehreddin, İdari Yargı'da Yürütmenin Durdurulması, İstanbul 1994, s. 77.

icaplarına göre işlem tesis etme veya eylemde bulunma yükümlülüğü yüklenen idare ile talebi kısmen kabul edilen davacıya, temyiz talebini incelemeye yetkili Danıştay dava dairesi, kurulu veya itirazı incelemeye yetkili bölge idare mahkemesinden söz konusu kararın yürütülmesinin durdurulmasını talep etme imkanı tanımıştır. Bu hüküm uyarınca verilen, işlemin iptali zararın tazmini yolundaki "ilk derece mahkemesi kararının yürütülmesinin durdurulması", idare için, 28. madde gereğince kararın icaplarına göre işlem tesis etme veya eylemde bulunma yükümlülüğünü geçici olarak ortadan kaldıracaktır.

İlk derece mahkemesinin vermiş olduğu "iptal" veya "zararın tazmini" ya da "davanın kısmen veya tamamen reddi" yolundaki kararların, 52. madde uyarınca üst yargı yerince "yürütülmesinin durdurulması"nın "bozma kararı" gibi etki yapmayacağı açıktır. Başka bir ifadeyle 52. maddeye göre verilen mahkeme kararının yürütülmesinin durdurulması kararının, iptal edilen karara yeniden varlık kazandırması mümkün olmadığı gibi, davanın kısmen veya tamamen reddi halinde de işlemin yürütülmesini durdurması mümkün değildir.

Açıklanan sebeple aslında 52. madde ile düzenlenen mahkeme kararının yürütülmesinin durdurulması müessesesi ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu tamamen veya kısmen iptal ve zararın tazmini yolundaki kararlar için anlam ifade etmektedir. Bu yöndeki kararların yürütülmesinin durdurulmasını talep eden idare kararın yürütülmesinin durdurulmasıyla 28. maddede öngörülen yükümlülüğünden geçici bir süre ile kurtulmaktadır. Buna karşılık, davanın tamamen veya kısmen reddi yolundaki ilk derece mahkemesi kararının yürütülmesinin durdurulması, işlemin icrasını etkilemeyeceği için davacı açısından bir öneme sahip değildir.

Bununla beraber 4001 sayılı Kanunla temyiz merciine, davanın reddine ilişkin kararlara karşı dava konusu "idari işlemin yürütülmesinin durdurulması" yetkisinin tanınmasından önce, davacının talebinin tamamen veya kısmen reddine ilişkin kararların yürütülmesinin durdurulması hususu farklı uygulamalara konu oluyordu. Danıştay'ın bazı daireleri davanın reddine ilişkin kararların yürütülmesinin durdurulmasının, dava konusu icrai işlemin yürütülmesini durdurmayağından bahisle bu konudaki talepleri reddediyordu. Bazı daireler ise davanın reddine ilişkin kararlar hakkında da yürütmenin durdurulmasına karar veriyorlar; bu kararlar idare tarafından, idari işlem hakkında yürütmenin durdurulması kararı verilmiş gibi değerlendirilerek uygulanıyordu (36).

Uygulamadaki bu tartışmaları sona erdirebilmek maksadıyla (37) 52.

(36) Candan, Turgut, İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda Yapılan Son Değişiklikler Çerçevesinde Yürütmenin Durdurulması Müessesesi (II), Yaklaşım, yıl 2, sy. 23, Kasım 1994, s. 29.

(37) Hükümün gerekçesinde de bu durum şu şekilde belirtilmektedir "fıkraya eklenen cümle ile de davanın reddine ilişkin kararların temyizi halinde, dava konusu işlem hakkında yürütmenin durdurulması kararı verilebilmesi, 27 nci maddede öngörülen koşulun varlığına bağlı kılınmaktadır. Bu suretle, temyiz aşamasında dava konusu işlem hakkında yürütmenin durdurulması kararı verilip verilemeyeceğine ilişkin hukuki tartışmalara da son verilmektedir". Genel Gereğe, m. 21, s. 7.

maddenin birinci fıkrasına getirilen ek cümle ile artık davanın (tamamen veya kısmen) reddine ilişkin kararların temyizi aşamasında da temyiz merciinin "işlemin yürütülmesinin durdurulmasına" karar verebileceği hüküm altına alınmıştır. Hükme göre:

"Davanın reddine ilişkin kararların temyizi halinde, dava konusu işlem hakkında yürütmenin durdurulması kararı verilebilmesi 27 nci maddede öngörülen koşulun varlığına bağlıdır".

52. maddede düzenlenen temyiz veya itiraz istemlerinde yürütmenin durdurulması kararı ne şekilde verilecektir? Bu konuda ilk derece mahkemesinin kararının yürütülmesinin durdurulması ile 4001 sayılı Kanunla eklenen ek cümlede düzenlenen işlem hakkında yürütmenin durdurulması kararları arasında bir ayırım yapmak gerekmektedir.

Danıştay kararlarına göre 52. maddeye göre ilk derece mahkemesi kararının yürütülmesinin durdurulması kararı verilirken İYUK'nun 27. maddesinde belirtilen hususların gerçekleşmesi şartı aranmamaktadır (38). Ancak bu durum itiraz veya temyiz merciinin bu hususta tamamen serbest olduğu anlamına da gelmemektedir. Kanunda açıkça belirtilmeyen bu husus Danıştay uygulaması ile belli bir düzene kavuşturulmuştur (39). Buna göre ilk derece mahkemesinin kararının yürütülmesinin durdurulması için mahkeme kararının uygulanmasının telafisi güç veya imkansız zararlar doğurması ihtimalinin bulunması veya üst idari yargı merciince itiraz ve temyiz dilekçesinin ilk incelemesinde İYUK'nun 49. maddesinde belirtilen bozma sebeplerinin varlığı hususunda kanaat oluşması gerekmektedir. Görüldüğü gibi 27. maddeden farklı olarak şartların birarada gerçekleşmiş olması gerekmemekte yukarıda belirtilen hususlardan birinin bulunması ilk derece mahkemesi kararının yürütülmesinin durdurulması için yeterli olacaktır.

4001 sayılı Kanunla eklenen cümle ile temyiz merciine tanınan "işlem hakkında yürütmenin durdurulması" yetkisinin 27. maddedeki şartlara uygun olarak kullanılacağı ise ek cümlede özellikle belirtilmiştir. Buna göre temyiz merci davanın reddine ilişkin kararların temyizi halinde talep üzerine, ancak işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkansız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda dava konusu işlemin yürütülmesinin durdurulmasına karar verilecektir.

4001 sayılı Kanunla getirilen ek cümle sadece davanın reddine ilişkin kararların temyizinden bahsetmekte 52/1'in ilk kısmından farklı olarak itiraz kanun yolunda işlem hakkında yürütmenin durdurulmasına yer vermemektedir. Açıkça

(38) D4D., 10.3.1986, E. 85/3530, DD, sy. 64-65, s. 162.

(39) Candan, s. 27.

temyizden bahsedilmesi ek cümle ile getirilen bu imkanın itiraz taleplerinde söz konusu olamayacağı gibi bir izlenim doğurmaktaysa da uygulamada Bölge İdare Mahkemelerinin de davanın reddi yolundaki kararlara karşı yapılan itirazlarda işlemin yürütülmesinin durdurulmasına karar verdikleri görülmüştür (40).

52. maddenin başlığının "temyiz veya itiraz istemlerinde yürütmenin durdurulması" olduğu ve itiraz kanun yolunun düzenlendiği 45. maddenin 3. fıkrasındaki "itiraz temyiz için ve usullerine tabidir" hükmü gözönüne alındığında temyiz kanun yolu için tanınan bu hakkın itiraz aşamasında da mümkün olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu sebeple ek cümle ile getirilen hükümdeki "temyizi halinde" ki ibarenin madde başlığına uygun olarak "temyiz veya itiraz istemlerinde" şeklinde düzeltilmesi bahsedilen karışıklığı da giderecektir.

Son olarak belirtilmesi gereken bir mesele de 52. maddeye göre verilen kararın yürütülmesinin durdurulması veya işlem hakkında yürütmenin durdurulması kararlarına karşı itirazın mümkün olup olmadığıdır. 52. maddede, 27. maddenin 6. fıkrasında düzenlenen bir itiraz usulü hüküm altına alınmamıştır. 4001 sayılı Kanunla getirilen ek cümlede 27. maddeye yapılan atıf ise açıkça yürütmenin durdurulmasının şartları ile sınırlıdır. O halde açık bir düzenleme olmadığına, m. 27/6 hükmüne atıf da yapılmadığına göre itiraz veya temyiz merciiince verilen ilk derece mahkemesi kararının yürütülmesinin durdurulması veya dava konusu işlem hakkında yürütmenin durdurulması kararına karşı herhangi bir itiraz söz konusu olmayıp itiraz ve temyiz merciiinin bu husustaki kararı kesindir (41).

(40) Ankara Bölge İdare Mahkemesi, 5.12.1989, E. 89/1350.

(41) "... İdari işlemler hakkındaki yürütmenin durdurulması istemleri ile ilgili 27 nci maddede düzenlenen itiraz hakkının, temyiz istemini inceleyen Danıştay Dava Dairesi veya Kurulunun, temyizen incelediği mahkeme veya daire kararına yönelik yürütmenin durdurulması istemleri hakkında verdiği kararlar yönünden de geçerli olduğunu belirleyen bir atıf, ne 52 nci maddede ne de 2577 sayılı Kanunun İdari veya Vergi dava Daireleri Genel Kurullarının Görevlerini düzenleyen (2619 sayılı Kanunla değişik) 38 inci maddesinin 1/b fıkrasında İdari Dava Daireleri Genel Kurulunun, idari dava dairelerinden ilk derece mahkemesi olarak verilen kararları temyizen inceleyeceği, hükme bağlanmakta ve yine aynı Kanunun, İdari ve Vergi dava Daireleri Genel Kurullarının oluşumu ile ilgili 17 nci maddesine 3619 sayılı Kanunla eklenen 4 üncü fıkrasında "İdari dava daireleri...(nin) ilk derece mahkemesi olarak verdikleri kararların temyiz veya itiraz yoluyla incelenmesinde..." demek suretiyle, İdari Dava Daireleri Genel Kurulunun temyiz ve itirazlardaki görev alanı, 38 inci madde ile paralellik oluşturacak biçimde nitelendirilmektedir. Bu durumda, 2575 ve 2577 sayılı Kanun hükümlerinin incelenmesinde, ancak Danıştay'ın idari dava dairelerinin ilk derece mahkemesi olarak baktıkları davalarda, yürütmenin durdurulması istemleri hakkında vermiş oldukları kararlara ilgisince itiraz edilebileceği; Danıştay idari dava dairesinin, temyiz mercii olarak incelediği dava dosyasında, mahkeme kararına yönelik yürütmenin durdurulması istemi hakkında vermiş olduğu karara ise, 2577 sayılı Kanunun 27 nci maddesinin 12 nci fıkrası hükmüne göre itirazın mümkün olmadığı, anlaşılmaktadır". Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, 11.1.1991, Y.D. İtiraz No: 91/5, DD, sy. 82-83, s. 158-159.

Bu durum itiraz ve temyiz merciine ilk derece mahkemesi kararının veya işlemin yürütülmesinin durdurulması için ikinci defa müracaat etmeyi veya verilen yürütmenin durdurulması kararının kaldırılmasını talep etmeyi engellemektedir. O halde temyiz merciince verilen yürütmenin durdurulması kararı kesin olup, itirazı mümkün olmamakla birlikte yürütmeyi durdurma talebi reddedilen şahıs itiraz veya temyiz merciinden dava sonuçlanıncaya kadar yeniden ilk derece mahkemesi kararının veya işlemin yürütülmesinin durdurulmasını talep edebilir. Aynı şekilde itiraz veya temyiz merciince verilen yürütmenin durdurulması kararından zarar gören taraf 52. maddeye göre verilen yürütmenin durdurulması kararının kaldırılmasını, kararı veren merciden dava sonuçlanıncaya kadar talep edebilecektir.

D. YARGILAMANIN YENİLENMESİ (m. 53)

a. Yargılamanın yenilenmesi sebepleri (m. 53/1-h)

İYUK'nun 53. maddesi 8 bent halinde yargılamanın yenilenmesi sebeplerini saymış ve süresini düzenlemiştir.

53. maddenin 1-h bendine göre, " tarafları ve sebebi aynı olan bir dava hakkında verilen karara aykırı yeni bir kararın verilmesine neden olabilecek kanuni bir dayanak yokken, aynı mahkeme yahut başka bir mahkeme tarafından önceki ilamın hükmüne aykırı bir karar verilmiş bulunması" bir yargılamanın yenilenmesi sebebidir. 4001 sayılı Kanunla bu maddeye, mahkeme ilamlarının ayniyetini sağlamak amacıyla (42) " tarafları" ibaresinden sonra gelmek üzere "konusu" ibaresi eklenmiştir. Dolayısıyla da İYUK. m.3'e bir paralellik sağlanmıştır. Gerçekten, idari davaların açılması esnasında dava dilekçelerinde bulunması gerekli hususlardan bir tanesi de, "davanın konusu ve sebepleri ile dayandığı deliller" dir (İYUK. m. 3/2-b).

Ancak belirtmek gerekir ki, "dava sebepleri (konuları) birbirinden farklı bulunan kararlar hakkında yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunulamayacağı" nı ifade eden bir Danıştay kararında (43) davanın sebebi ile konusu eşanlamlı şekilde ifade edilmişse de bu doğru değildir.

Dava konusu (müddeabih), davanın neye ilişkin olduğunu ifade eder ve dava dilekçesinde davanın sebebinden (vakıa, olay, olgu) önce belirtilir. Böylece, dilekçenin verildiği mahkemenin görevli olup olmadığı ve ne miktar üzerinden harç alınacağı kolayca anlaşılır. Dava konusu, malvarlığı hakkına ilişkin ise, "...

(42) Genel Gerekçe, s. 7.

(43) D9D., 31.3.1982, E. 81/2602, K. 82/1718.

TL. lik alacak davası", şahısvarlığı hakkına ilişkin ise, "boşanma davası" şeklinde adlandırılır (44).

Tartışmalı olmakla birlikte hukukumuzda dava sebebinden, hukuki sebepler (45) değil, davacının davasını dayandırmış olduğu vakıalar anlaşılır (46). Bunlar, davacının dava dilekçesindeki talep sonucunun veya iddiasının temel dayanağını oluşturan ve bu talep sonucunu desteklemeye elverişli bulunan vakılardır. Bu vakıalar, otomobil kazasında olduğu gibi bir maddi fiil olabileceği gibi, satış sözleşmesi şeklinde bir hukuki işlem de olabilir (47).

b. Yargılamanın yenilenmesi süresi (m. 53/3)

4001 sayılı Kanunla değişiklikten önce İYUK'nun 53. maddesinin 3. fıkrasında, yargılamanın yenilenmesi sebepleri bakımından, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun (HUMK) süreye ilişkin hükümlerinin (HUMK. m. 447), kıyas yolu ile uygulanacağı hüküm altına alınmıştır.

İYUK'nun 31. maddesinde, İYUK'nda hüküm bulunmayan hallerde, HUMK hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. 4001 sayılı Kanunla yapılan değişikliğe kadar 31. maddeye paralel olarak 53. maddede yer alan yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin süresi konusunda HUMK'na yollama yapılmıştır.

HUMK'nun yargılamanın yenilenmesinde süreyi düzenleyen 447. maddesinde yargılamanın yenilenmesi süresi 3 ay, 1 ay ve müruruzaman müddeti (10 yıl) olarak düzenlenmiştir. Maddede yargılamanın yenilenmesi süresinin başlaması hususunda bir birlikteliğin olmadığı görülmektedir. 447. maddeye göre bu süreler, elde edilme, öğrenme, kesinleşme ve tebliğ edilme tarihlerinden itibaren başlayacaktır.

(44) Kuru, c. II, s. 1085-1086; Yılmaz, Ejder- Yılmaz, Ümit, Hukuk Rehberi (Adli Yazı ve Yazışma Usulleri), c. I, Ankara 1995, s. 44.

(45) Hukuki sebepler, davacının talep sonucunu haklı göstermek için dava dilekçesinde bildirdiği vakıaların hukuki mahiyeti veya hukuki niteliyesidir. Örneğin, davacının dava dilekçesinde göstermiş olduğu bir vakıanın haksız fiil (BK. m. 41 vd.), sebepsiz zenginleşme (BK. m. 61 vd.) vs. olarak belirtmesi gibi, Kuru, c. II, s. 1090; Kuru, Baki, Hukuk Usulünde Dava Sebebi, Adalet Dergisi, yıl 58, sy. 4, Nisan 1967, s. 242-243.

(46) "...Usul hükümlerine göre açılan bir yeni davaya karşı derdestlik itirazında bulunabilmek için her iki davanın: a-Tarafının, b-Konusunun (müddeabihinin), c-Dava sebebinin aynı olması gerekir. Dava sebebinden maksat davanın dayandığı vakılardır. Yoksa hukuki sebepler değildir. Nitekim geçimsizlikten dolayı açılan boşanma davasından sonra aynı taraflar yeni vakıalara dayanarak gene geçimsizlikten dolayı açılan boşanma davasından sonra aynı taraflar yeni vakıalara dayanarak gene geçimsizlikten dolayı yeni bir dava açabilecekleri gibi, aynı müddeabihin aynı bölümlerde aynı dava konusu yapılabilir ve bu davalarda taraflar ve dava konusu aynı olduğu halde dava sebebi olan vakıalar ayrı olduğundan derdestlik itirazı ileri sürülemez..." Y13HD., 22.3.1974, E. 74/621, K. 74/68, Yargıtay Kararlar Dergisi, c. 2, sy. 12, Aralık 1976, s. 1680.

(47) Kuru, c. II, s. 1086; Yılmaz, Ejder-Yılmaz, Ümit, s. 45.

4001 sayılı Kanunla yapılan değişiklik ile yargılamanın yenilenmesi sebebine göre süreler açıkça gösterilerek uygulamada kolaylık sağlanmıştır. 4001 sayılı Kanun, yargılamanın yenilenmesi süresini İYUK. m. 53/1-h bendinde yazılı sebep için 10 yıl, diğer sebepler için 60 gün olarak değiştirmiştir. Yine bu maddeye göre bu süreler, dayanılan sebebin talepte bulunan yönünden gerçekleştiği tarihi izleyen günden başlatılarak hesaplanacaktır.

4001 sayılı Kanunla 53. maddede yapılan bu değişiklik İYUK'nun idari davaların özelliklerine göre hükümler sevketmesi bakımından takdire şayandır. Ancak kanaatimizce, sürelerle ilgili bu düzenleme yapılırken yargılamanın yenilenmesi talebinin yapılabilmesi hususunda azami bir süre tesbiti adli yargıya da örnek olması bakımından uygun olurdu (48).

E. KARARIN DÜZELTİLMESİNİ İNCELEYECEK MERCİLER (m. 54/3)

Mevzuatta ve doktrinde tashihi karar şeklinde de ifade edilen karar düzeltme yolu ile, davanın taraflarına, kanunda tahdidi olarak belirtilen sebeplerden dolayı üst derece mahkemelerinin (Danıştay Dava Daireleri, Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Genel Kurulları ve Bölge İdare Mahkemeleri) itiraz veya temyiz talepleri üzerine verdikleri nihai kararların belirli bir süre içinde (15 gün) bir defaya mahsus olmak üzere incelettirebilme imkanı tanınmıştır (İYUK. m. 54).

İYUK'nun 54. maddesinin ilk şekline göre sadece, Danıştay Dava Daireleri ile Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Genel Kurullarınca temyiz üzerine verilen kararlar için karar düzeltme talebinde bulunulabiliyordu. 3622 sayılı Kanun ile 54. maddenin 1. fıkrasına "...bölge idare mahkemelerinin itiraz üzerine verdikleri kararlar" ibaresi ilave edilerek bölge idare mahkemelerince verilen kararlara karşı da karar düzeltme talebinde bulunabilme imkanı tanınmıştır. Ancak 3622 sayılı Kanun değişikliği ile, 54. maddenin 3. fıkrasında kararın düzeltilmesi taleplerini inceleyecek merciler arasına bölge idare mahkemeleri ibaresi konulması unutulmuştur. 3622 sayılı Kanunla 54. maddenin 1. fıkrasına yapılan ilaveye paralel olarak 4001 sayılı Kanun da yerinde olarak 3. fıkraya kararın düzeltilmesini inceleyecek merciler arasına "bölge idare mahkemesi" ibaresini eklemiştir.

(48) HUMK'daki düzenleme ile ilgili de aynı eleştiriler yapılmaktadır. Kuru, "HUMK. m. 445/8'deki sebep dışındaki hallerde, hükmün kesinleşmesinden itibaren beş yıl geçtikten sonra yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulamayacağı" şeklindeki bir ibarenin kanuna konulmasını savunmaktadır. Kuru, c. IV, s. 3637, dipnot 130.

F. YARGILAMANIN YENİLENMESİ VE KARARIN DÜZELTİLMESİ SEBEPLERİNDE PARA CEZASI (m. 55)

İYUK'nun 55. maddesi yargılamanın yenilenmesine ve kararın düzeltilmesine ilişkin özel hükümleri ihtiva eder.

4001 sayılı Kanunla yapılan değişikliğe kadar yargılamanın yenilenmesi ve kararın düzeltilmesi sebepleri kanunda yazılı sebeplere dayanmadığı takdirde talebin reddine karar veriliyor (49) ve HUMK'nun 442. maddesine göre de para cezasına hükmediliyordu.

4001 değişikliği ile 55. maddenin 3. fıkrasında yer alan "HUMK'nun bu husustaki hükümlerine göre para cezası da hükmolunur" ifadesi yürürlükten kaldırılmıştır.

İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olması, bunların hiçbir kısıntıya, yargı yoluna başvurmada tarafları tereddüte düşürmeksiz yargı denetimine tabi tutulmasını gerektirir. Bu sebeple söz konusu ceza hükmünün ortadan kaldırılması sosyal hukuk devletinin bir gereği olan hak arama hürriyeti ilkesine uygun ve isabetli olmuştur.

SONUÇ

Kanun yolu, davanın taraflarına tanınan hukuki bir yol olup, bu yol ile hukuka aykırı olan veya hukuka aykırılığı iddia edilen kararların yeniden incelenmesi ve değiştirilmesi sağlanır. İlk derece mahkemelerinin bir uyuşmazlık hakkında karar verirken yanlışlık yapma ihtimali karşısında, vermiş oldukları kararların daha yüksek bir mahkeme tarafından denetlenmesi amacıyla hukuk sistemimizde, davanın taraflarına, ikinci bir hukuki himaye yolu olarak kanun yollarına müracaat imkanı tanınmıştır.

(49) İYUK'nun 54. maddesinin 2. fıkrasına göre, kararın düzeltilmesi talebini inceleyecek merciler, kararın düzeltilmesi talebinde ileri sürülen sebeplerle bağlıdır. Ancak Danıştay bu hususta kendini sınırlamamış ve zaman zaman bu hükmü geniş yorumlamıştır. "...iptal davasının kabul şartı olarak nitelenen ön şartlar mevcuttur. Bunlardan biri de süre şartıdır. Süresinde açılmayan bir idari dava baştan kabul edilmez ve tekemmüle tabi tutulmaz. Diğer taraftan süre, amme intizamı ile ilgilidir ve karar düzeltme safhası da dahil olmak üzere davanın her safhasında sürenin dikkate alınması usul hukukunun ve öncelikle idare hukukunun zorunlu kıldığı bir kuraldır... Yine sukut eden bir hakkın ihya olunamayacağı yolundaki hukukun genel kuralı da bu görüşü doğrulamaktadır. Süreaşımına uğramak suretiyle düşmüş bir dava hakkının ihyasına bir yargı organı her ne sebeple olursa olsun yetkili olamaz. Mahkemenin (tarafların talep etmemiş ve kendisinin görmemiş olması nedeniyle), düşmüş bir dava hakkını karar düzeltme safhasında artık dikkate alamayacağını beyan suretiyle ihya edilmesine hukukun genel esasları imkan vermez". Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu Kararı, 24.2.1973, E. 70/1, K. 73/1, RG. 13.10.1973, sy. 14684.

4001 sayılı Kanun 3622 sayılı Kanun gibi İYUK.'unda köklü değişiklikler yapmıştır. Objektif dava ehliyeti ve yürütmenin durdurulması müesseselerine getirilen değişiklikler en önemli değişiklikler olarak nitelendirilebilir.

Çalışmamızda, 4001 sayılı Kanunun İYUK'nun 45-55. maddeleri arasında düzenlenmiş bulunan kanun yollarına getirmiş olduğu değişiklikleri incelemeye çalıştık. Görüldüğü üzere kanun yollarına getirilen değişikliklerin bir kısmı madde metnine açıklık getiren ibareler şeklindedir. Bir kısmı ise, tartışmalı hususları çözümlenmeye yöneliktir.

Kanun yollarına getirilen değişikliklerin en önemlisi, şüphesiz, İYUK'nun 52. maddesinde düzenlenmiş bulunan temyiz veya itiraz taleplerinde yürütmenin durdurulması müessesesine getirilen değişikliktir. İlk derece mahkemesince yapılan yargılama sonucunda karar aleyhine olan taraf, temyiz veya itiraz taleplerini inceleyecek olan merciden mahkeme kararının yürütülmesinin durdurulmasını isteyebilir. 4001 sayılı Kanun, bu aşamada mahkeme kararının yürütülmesinin durdurulması talebi yanında, dava konusu işlem hakkında da yürütmeyi durdurma talebinde bulunulabileceğini hüküm altına alarak bu konudaki tartışmalara son vermiştir. Buna göre davanın reddi halinde temyiz veya itiraz taleplerinde artık dava konusu idari işlem hakkında eğer şartlar mevcutsa yürütmenin durdurulması kararı verilebilecektir.

Olağanüstü kanun yolu olan yargılamanın yenilenmesi süresinde HUMK'na yapılan atfın kaldırılması ve yargılamanın yenilenmesi sebepleri ile kararın düzeltilmesi sebepleri mevcut değil iken bu yollara başvurulduğu takdirde HUMK'nda öngörülen para cezasının kaldırılması, idari yargının HUMK'na yollama yapmış olduğu hükümlerini azaltması bakımından kayda değerdir.